

Kálvin János képi ábrázolásai a Kárpát-medencében az elmúlt száz évben (1909–2009 között)

Európában a kora-újkorban, már Kálvin János életében, nagy számban készültek a genfi reformátorról ábrázolások, amelyek mennyisége a későbbi évszázadokban ezer fölé növekedett. Magyar földön a XIX. század első feléig¹ Kálvin személyét megörökítő ábrázolásokat nem ismerünk. Kálvin János születésének 400-ik évfordulójára az 1909. évben külföldön megjelentek az első Kálvin-ikonográfiát tárgyaló művek, Doumergue, Demole, valamint Maillart-Gose szerzők tollából.² Az elmúlt száz év során a Kárpát-medencében is számos művészt meghívottak a reformátor személye, sok műalkotás formázza alakját. A Reformátusok Lapja 2009. március 15-től kezdődően heti rendszerességgel bemutat egy-egy Kálvin-ábrázolást rövid leírással. A Presbiter című újság a 2009. évben a négy legjelentősebb magyar Kálvin-ábrázolást terjedelmesebb ismertetéssel jelentetett meg. A magyar Kálvin-ábrázolásokról mind a mai napig összefoglaló tanulmány nem készült. A következőkben bemutatásra kerülő Kálvin-ábrázolások, funkciójuk és alapanyaguk tekintetében is különbözőek. Kálvin portróját megtaláljuk üvegablakon, rézdomborítású képeslapon, konfirmációs emléklapon, bélyegeken, könyvborítón, fali domborműveken, emlékérmeken, köztéren, illetve templomkertben elhelyezett szobrokon. Jelen tanulmány a teljesség igényére törekedve az ismert magyar Kálvin-ábrázolásokat közli a tárgyalt időhatár keretén belül. A felsorolt típusok közül részletesebb bemutatásra az elsőként megjelenő és a legjelentősebb alkotások kerülnek.

1. Kálvin-ábrázolások az 1909. évből. Kálvin János születésének négyszázadik évfordulójára rendezett ünnepségek hatására szerte Európában mind az egyháztörténeti, mind a teológiai kutatás figyelme erőteljesebben irányult Kálvin életművére. A megélt kutatással egy időben a Kálvin-ról készített ábrázolások száma és művészi kivitele is jelentős emelkedést mutatott.³ Kálvin János portréja több protestáns újság és könyv címlapján megjelent. A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap Kálvin egyik legismertebb portróját közölte 1909-ben.⁴ Az ábrázoláson a reformátor könyvet tartva a kezében vallásos áhitattal fölfele tekint. Egyszerre jelenítődik meg a prémes kabátba és a fület takaró sapkába öltözött Kálvin alakjában a tudást képviselő és az Isten hatalmában bízó személy. A bemutatott Kálvin portrét különböző kép és képeslap formában terjesztette a debreceni Hegedűs és Társa nyomda, amely hozzájárult a Kálvin-ábrázolás ismerté válásához.

2. Horvay János Kálvin-szobra. A pécsi születésű Horvay János (1874–1944) szobrászművész a genfi Reformáció Emlékműve megvalósítására kiírt nemzetközi pályázatra 1908-ban gipszből készítette el alkotását. Horvay a pályázati kiírástól eltérően a reformáció történetének jeles személyiségei mellett Krisztust is megformázta a székében ülő Kálvin János fölé magasodva. A hosszú ruhában lévő genfi reformátor lehajtott fejű ábrázolása az Istentől való feladat nehézségeiben megfáradt ember képét mutatja. Háttérében, két oldalt, egy-egy csoportban tömörülve, álló testhelyzetben „tanítványai” (hadvezérek és teológusok) vannak elhelyezve. Gondoktól sújtott testtartásukkal passzivitást mutatnak. A szoborkompozíció két oldalán Luther és Zwingli ülő alakos ábrázolását találjuk. A nagyszámú pályázó közül két párizsi szobrászművész, Paul Landowsky és Henri Bouchard terve került ki győz-

tesen,⁵ de Horvay János alkotásáról is elismerően írtak a korabeli sajtóban,⁶ és Magyarországon később kiöntették bronzból szobrát, amelyet napjainkban a Dunamelléki Református Egyházkerület székházában láthatunk.

3. Kálvint ábrázoló bélyegterv. A magyar Kálvin-ábrázolások közül az egyik legkülönlegesebb az 1912-ben készített jótekonysági bélyeg tervrajza és próbanyomata. A bélyegtervet Makay István bútor-, plakát-, és bélyegtervező művész készítette. Elképzelése szerint a Tiszántúli Református Egyházkerület két püspökének portréja keretezi a Debreceni Református Nagytemplom főhomlokzatának rajzát. Méliusz Juhász Péter (1532 körül–1572) és Baltazár Dezső (1871–1936) püspökök fölött Kálvin János mellképe látható. A genfi reformátort két angyal babérkoszorúval koronázza. Ez az ábrázolási mód idegen Kálvin szellemiségétől, amely közre játszhatott abban, hogy a bélyegterv nem került kivitelezésre.

4. Az első magyar Kálvin-ábrázolás üvegablakon. Kecskemét belvárosának egyik jelentős műemlék épülete, a Mende Valér építész által tervezett Kecskeméti Református Főgimnázium és Jogi Akadémia (Újkollégium), 1911 és 1913 között épült. Az Újkollégium dísztermében a magyar reformátusság számára a legfontosabb személyek portréi kerültek üvegablakon megmintázásra. A magyar református hadvezérek mellett két teológus is helyet kapott: Kálvin János és Szegedi Kis István. Az 1912-ben Róth Manó által készített ablaküveg ábrázoláson Kálvin János tondó formájú keretben található. A Kálvin portré metszetekről jól ismert formában látható. Kezében könyvet tart, bordó színű prémes kabátot visel, tipikus formájú, kék színű sapkával. A fehér szakáll a reformátor idős korát mutatja. A háta mögött két oszlop, előtte kinyitott könyv és tintásüvegekbe helyezett tollak vannak. Az üvegablak felirata: felül, „Calvin János 1509 – 1564”, alul, „Soli Deo Gloria”. Szegedi Kis Istvánnak Kálvinnal egy üveg festmény együttesen történő ábrázolása a XVI. századi magyar reformátorok közül az egyetlen, akiről hiteles ábrázolás maradt fent.

5. Dékáni láncon függő medál Kálvin-portréval. A dékáni láncon minden egyetem életében nem csak fontos kellékek, amelyeket egy-egy egyetemi kar vezetője ünnepélyes alkalmakkor visel, hanem szimbolizálják a vezetői rangot, és kapcsolódnak az iskola történelmi múltjához. A Kecskemé-

1. kép: A Kecskeméti Református Jogakadémia dékáni lánc. Kecskeméti Református Egyházközség. 1924. Új ezüst (alpakra), zöld jade (nefrit) kövek, csont. M.: lánc: 105 cm; medál: 9,4 cm. Fáyiné Szalatnay Judit felvétele

ti Református Jogakadémia dékánjának láncja 1924-ban készült, amelyet a népnyelv rektori láncnak nevez (1. kép). A láncon függő medál egyik oldalán az akadémia címere, másikon Kálvin János háromnegyed profilportréja látható. A genfi reformátor jogi végzettsége alapján képviseli a szakmaiságot a bemutatott tárgyon. A lánc abban az évben készült, amikor már csak Kecskemét városában folyt református jogászképzés, ezért került a medál egyik oldalára csücskös talpú címerpajzsban a Sárospataki Református Kollégium, a Máramaroszi Református Jogakadémia, a Kecskeméti Református Kollégium, és a Kecskeméti Református Egyházközség egyesített címei, jelezvén azt, hogy a kecskeméti intézmény szellemi előzményének tekinti a megszűnt református jogakadémiákat.

6. Szentesi Kálvin-ábrázolások. A Dél-Alföld egyik jelentős református hagyományokkal rendelkező városának, Szenteseinek a központjában, a Kossuth téren áll a város legfontosabb műemléképülete, a Református Nagytemplom, amely 1808 és 1826 között épült. A templom 52 méteres hosszúságával és 22 méteres szélességével az Alföld leghosszabb hajójú szakrális épülete, egyben Magyarország egyik legnagyobb református temploma. A Szentesi Református Nagytemplom felszentelésének századik évfordulójára Koncz Antal (1884–1957), a város kedvelt szobrászművésze Kálvin Jánost két különböző formában is megmintázta. Gipszből készített egy nagyméretű fejportrét és egy plakettet, amelyen a reformátor arcképe mellett a szentesi templom főhomlokzatát is megmintázta. A magyar művészetben első alkalommal jelenik meg a Koncz Antal által készített plaketten a Kálvin-ábrázolás mellett templom megjelenítés. A szobrászművész alkotásai 2010. évfordulójáig a Szentesi Református Nagytemplom előterében láthatók a Kálvin János emlékezete című vándorkiállításán.

7. Az első magyar Kálvint ábrázoló bronz fali plakett. Kováts Zoltán bronzból öntött fali domborműve 1928-ban készült. A profilportré Kálvint klasszikus vonásokkal, hagyományos ruházatban, nyugodtságot tükrözve mutatja be. A műalkotás egy ismert példányát a Ráday Gyűjtemény őrzi.

8. Kálvin János és Ulrik Zwingli ábrázolás a Debreceni Református Kollégium épületén. A domborművekkel díszített emléktáblát az Országos Református Presbiteri Szövetség állította. Az elsőként közterületre tekintő műalkotás a Debreceni Református Kollégium főhomlokzatán került elhelyezésre. Az emlékmű Nagy Sándor János debreceni szobrászművész alkotása, amely 1931-ben készült. A két egymással szembenéző profil portré ugyanakkora méretű keretben, Zwinglit és Kálvint ábrázolja. Az emléktábla felavatására 1931. augusztus 30-án a IV. Országos Presbiteri Értekezlet Nagygyűlése keretében került sor. Az emléktáblán e felirat olvasható: „MDXXXI-MCMXXXI. A HELVETIAI REFORMÁTOROK EMLÉKEZETÉRE EMELTE ZWINGLI HALÁLÁNAK 400 ÉVES ÉVFORDULÓJÁN A HELVÉT HITVALLÁSHOZ RAGASZKODÓ MAGYAROK NEVÉBEN AZ ORSZÁGOS REFORMÁTUS PRESBITERI SZÖVETSÉG” Kálvin portréja fölé Genf város jelmondatát véste ki a művész: „POST TENEBRAS LUX.” a Zwinglit ábrázoló dombormű fölé Máté Evangéliumából vett idézett került: „NE FÉLJETEREK AZOKTÓL, AKIK A TESTET ÖLIK MEG...”

9. Konfirmációs emléklapok. Az 1930-as években több konfirmációs emléklapot díszítettek Kálvin János portréjával. Az egyik emléklapon felül, szőlőlevelekkel körülvéve Leonardo da Vinci Utolsó vacsora című alkotásának adaptációja látható. A lap alsó részén Kálvin körformába helyezett ábrázolását közrefogva, két háromkaréjos keretben, az úrvacsora két szentjegyé, a kenyér és a bor található. A karéjos keretek négyzetes mezőbe vannak foglalva. A másik emléklap né-

pies elemekkel díszített, Kálvin portréja a lap felső részén tondóban található, alsó részén téglalap formában az úrvacsora szentjegyéi mellett a bűzát és a szőlőt is megjelenítette Biczó András a művész.

10. Róth Miksa Kálvin-ábrázolása üvegablakon. Róth Miksának az 1930-as években készített üvegeképei a Budapest–Kálvin téri Református Egyházközség templomának Kálvin-termében, illetve az oda felvezető lépcsőházban található. 1926-ban Róth Miksa készítette a Kálvin téri templom liturgikus terének üvegeablakait, amelyek közül a második világháborúban a szószek mögötti ablak elpusztult. Szintén az ő alkotásai az 1930-as évekből a templomtér mögötti gyülekezeti Kálvin-terem keresztény szimbólumokat ábrázoló, valamint a lépcsőházban a Bocskay István, Kálvin János és Bethlen Gábor portrét megörökítő festett üvegeablakok, amelyek Hollós Ödön adományából 1934-ben készülhettek el.⁷ Az üvegeablak Róth Miksa által 1934-ben szignált tervét a Magyar Építészeti Múzeum őrzi. Eltérések fedezhetők fel a megtervezett és a megvalósult alkotás között. Az üvegfestmény középső három, a többinél hosszabb üvegtáblájában nyolcszögű keretekbe foglalt három portré a terven is megvolt, viszont a nagy református erdélyi fejedelmek képmásai fölötti üvegezőkbe geometrikus díszítés helyett a megvalósítás során a Magyarországi Református Egyház és a Dunamelléki Református Egyházkerület címere került. A Szentháromságot jelképező Istenszem eredetileg középen, Kálvin portréja fölött kapott helyet, a későbbiek folyamán került a jobb felső mezőbe. Alul a Bibliából vett idézet két oldalán a geometrikus díszítés helyett, két mécses látható. A középső táblán bibliai idézet olvasható: „NEM ERŐVEL, SEM HATALOMMAL, HANEM AZ ÉN LELKEMMEL!” ZAK. 4. 6.

11. Kálvin-érem. Kálvin Jánosnak 1536-ban jelent meg első kiadásban „Institutio religionis Christianae” című munkája. E könyv megjelenésének 400. évfordulóját a Magyar Református Egyház Konventje 1936-ban emlékünneppé megrendezésével és emlékérem kiadásával tette emlékezetessé. Az országos ünnepséget Budapesten a Konventi (ma Zsinati) székházban 1936. május 6-án tartották. Az emlékév előkészületei több évet vettek igénybe. Ezek során dr. Victor János elkészítette az Institutio magyar nyelvű fordítását. Soltész Elemér protestáns tábori püspök 1934. november 3-án tett javaslatot a Konvent Elnökségének arra, hogy az Institutio jubileuma emlékéremmel is megörökítésre kerüljön. A Magyar Református Egyház Konventjének Elnöki Tanácsa 1935. november 4-én tartott ülésén megadta az elvi hozzájárulást az érem kiadásához és a kivitelezést, az ünnepi rendezvényeket előkészítő bizottságra bízta. A bizottság az érmet kétféle, egyrészt magyar, másrészt latin felirattal, kétféle anyagból készítette el. A magyar nyelvű szöveggel ellátott éremből 3000 darabot bronzból verettek, míg ezüstműből 50 darabot adattak ki. Az ezüstműből készült érmék reprezentatív, ajándékozási céllal készültek. A latin nyelvű feliratú éremből 200 darab bronz és 50 darab ezüst kibocsátásáról döntöttek. Az érmék megmintázásának feladatát Berán Lajos szobrászművészre bízta. A magyar nyelvű felirattal ellátott érem előlapján Kálvin János karosszékre ülve íróasztal előtt látható, amint az Institutio megírása után megpihen. Jobb kezében könyvet tart (feltehetőleg az elkészült művét). A háttérben az üvegeablakon, erős napfény Kálvin arcát megvilágító sugarait figyelhetjük meg. Az ablakpárkányon három vastag bőrkötésű könyv és egy tintatartóba mártott lúdtoll látható. A párkányon elhelyezett tárgyak Kálvin alakja felé dőlnek, ezzel is kihangsúlyozva az ő személyét. A nagy reformátor ülő testhelyzete nyugalmat és

biztonságot áraszt. Az éremművész Kálvin személyében az isteni tanítás igazságainak felismerésére kiválasztott embert mintázta meg. Berán Lajos az arc és a ruházat megformálásánál Kálvint fiatalon ábrázoló metszeteket és festményeket vehetett figyelembe: prémes kabát, kis kecskeszakáll, a fület takaró sapka. Az éremkép körül Thuri Pál latin nyelvű distichonját vették magyar nyelven Szenci Molnár Albert fordításában: „A SZENT KÖNYVEK UTÁN, KIKET A NAGY APOSTOLOK ÍRTAK. ENNÉL JOBB KÖNYVET MÉG SOHA SENKI SEM ÍRT.” Az érem hátlapján Kálvin címerének központi motívumát, a kézben tartott szívet találjuk. A szívből három csepp vér folyik ki, utalva a belső körirat Kálvintól idézett kijelentésére: „SZÍVEMET VÉRES ÁLDOZATUL FELAJÁNLOM AZ ÚRNAK.” A külső körirat a jubileumra utal: „KÁLVIN INSTITUTIÓJÁNAK NÉGYSZÁZÉVES EMLÉKEZETÉRE A MAGYAR REFORMÁTUSOK. 1936.” A latin nyelvű érem előlapjának képe azonos a magyar nyelvűvel, körirata Thuri Pál latin nyelvű dicsérete. A hátla-pon viszont a Magyarországi Református Egyház 1933-tól hivatalos címerét találjuk, amelynek körirata a címer hivatalos köriratának latin nyelvű fordítása. A külső körirat a magyar érem külső köriratának latin fordítása.

12. A Lónyay Gimnázium reformáció történetét bemutató freskója. A református identitástudat erősítése céljából a XX. században több református iskola falát, történeteket ábrázoló falfestményekkel díszítették. A Budapesti Református Gimnázium (1952–1993 között megszüntetve) 1859-től először a Kálvin téren, 1888-tól a Lónyay utca 4/c szám alatt működött. A mai iskolaépület 1941–1943 között épült a Lónyay utca 33–35. szám alatt. A gimnázium felépítése Szabó Imre esperes nevéhez fűződik, aki dacolva a nehézségekkel, véghezvitte elképzelését. Az enyhén klasszicizáló, modern stílusú épületet Padányi Gulyás Jenő és Tóth Imre tervezte. A tornaterem felett az I.–II. emelet légterének megfelelő helyen került megépítésre a díszterem, amelynek földszintjén 624 személy számára volt ülőhely, karzatán pedig az ének-kar számára fenntartott emelvényen kívül 240 ember fért el. A fakazettás mennyezet és a nagy ablakok a díszteremnek templomi jelleget kölcsönöztek. A gimnázium dísztermének színpad felőli falfelületén került megfestésre Remsey Jenő György (1885–1980) a magyar reformáció történetét ábrázoló falképe. A reformáció történetét ábrázoló falfestmény alapszíne szürkés lila árnyalatú volt, az Istentől való elszakadást tükrözte, amelyre a megoldást Isten változtatva alapján, Jézus Krisztus jelentette. A két mondatszalagban „Legyen világosság” kényelvű felirat található; idézett Mózes első könyvének a teremtés történetét leíró részéből, és utalás Jézusra a „Világ Világosságára” (János evangéliuma 8: 12).⁸ A freskó közepén egy pulpitusra helyezett szét nyitott könyv, a Biblia látható, amelyen a görög ABC első és utolsó betűje olvasható, az A és az Ω, utalva a Megváltó szavára, hogy Ő a kezdet és a vég. A Biblia fölött két görög betűt találunk X és P, amely Krisztus nevének rövidítése. A Christogram az alfa és ómega betűket tartalmazó nyitott Biblia fölé az ábrázolás középpontjába került, mivel a freskót megrendelő Budapesti Református Egyházmegye vezetése arra kívánta emlékeztetni a tanuló ifjúságot, hogy Krisztus az Atya Istennel egyelényű. Az 1930-as években a magyar református egyház életében lévő úgynevezett (pozsonyi úti) kereszt-vita hatására a Krisztusra mutató jelkép kiválasztásánál, szempont lehetett az is, hogy a kereszt bármilyen típusának ábrázolását kerülni kívánták. A közepén lévő fénysugarakkal körülvett Bibliától jobbra Luther Márton, balra Kálvin János alakja látható, aki mellett Zwingli áll. Az alkotás érdekes kompozíciós megol-

dása a két fő alak különböző, sokatmondó testtartása: Kálvin felemelt bal kézzel a Christogramra mutat, a másik kezében egy kapcsos könyvet tart, ruházata a hagyományos, hosszú köpeny fölé vett prémes kabát. Zwingli alakja mellett I. Rákóczi György vörös színű ruhába öltözött alakja, az ő oldalán felesége, Lorántfy Zsuzsanna áll, aki kezét védelmezően gyermekei vállán tartja. A háttérben egy középkori eredetű (feltehetőleg erdélyi) templom látható. A fejedelmi házaspár előtt a debreceni nagytemplom és a kollégium régi épülete, amely mellett egy zöld vászonnal leterített asztalon nagyméretű könyvet (a Bibliát vagy az Öreg Graduált) olvassa két reformátor. A Debreceni Református Kollégium mellett az asztalterítón a Magyarországi Református Egyház címere látható. E jelenetek alatt közepén I. Rákóczy György jelmondata található: NEM AZÉ, AKI AKARJA, SEM NEM AZÉ, AKI FUT, HANEM A KÖNYÖRÜLŐ ISTENÉ. RÓM. IX. 16. Kardot ragadnak „a nemzet lelki szabadságáért” harcolók, az ezt követő jobb szélső ábrázoláson. Az egyik lovas zászlót tart a következő felirattal: Pro Christo et Patria. Lent egy lobogó máglya érzékeltette a százados szenvedéseket, ezt a máglyát veszik körül „hitünk hősei és nagyjai”.

A freskó jobb alsó részén Bethlen Gábor jelmondata olvasható: „HA ISTEN VELÜNK KI CSODA ELLENÜNK?” A magyar szabadság harcokban „részt vett” költőket, írókat láthatunk a máglya mögött balra; az első kettőnek a keze össze van láncolva. A máglyától jobbra kezükben könyvet tartó menekülésben lévő diákok vannak ábrázolva. A freskó bal oldalának alsó részén van feltüntetve, a következő felirat: „BOLDOGOK, AKIK HÁBORUSÁGOT SZENVEDNEK AZ IGAZSÁGÉRT.” Az idézett fölött a baloldali falat „szinte egészen betöltötte a meglángolt gályarabok és szijra fűzött fogoly prédikátorok sokasága”. Az ellenreformáció és a török rabság képei ezek. A háttérben Kálvin téri református templom és a Lónyay utcai gimnázium 1888–1943 között használt neoreneszánsz épülete a felhőkben, mint egy látomás jelenik meg. A felhők alatt jobbra a Dunamelléki Református Egyházkerület címerét találjuk. Luther és követői háta mögött egy Cristogrammal díszített nyomdaprés és az azon dolgozó munkások mellett Károli Gáspárnak az első teljes, magyar nyelvű Bibliát magasba tartó alakját láthatjuk. A freskó alsó részén két oldalt egy-egy zsolttábla volt elhelyezve. Az énekszámokat tartó táblák alatt egy-egy ajtó nyílt. Amikor a dísztermet kosárlabdapályává alakították az 1970-es években, a freskó megsemmisült. Jelenleg tervbe van véve a helyreállítása.

13. Bíró Lajos köztéri Kálvin szobra Mátészalkán. Bíró Lajos⁹ (1959–) a Kálvin Jánost hosszú szakállal ábrázoló művét 1999-ben készítette. Ez az alkotás Magyarországon az első köztéri, egész alakos ábrázolás Kálvin Jánosról. A reformátorról abba a városba készült a szobor, ahol az Ő nevét viselő általános iskola is található. Az arc sajátossága a keskeny vágású szemek, amely által a szobor az ázsiai embertípus ábrázolását idézi.

14. Búza Barna köztéri Kálvin szobra Budapesten. Búza Barna (1910–) a magyar művészek rangidőse, sok nehézség keresztül ment életének egyik legszebb gyümölcseként megbízást kapott a Dunamelléki Református Egyházkerületől, egy egész alakos Kálvin-szobor megformálására.¹⁰ Az alkotás Budapest egyik fontos tömegközlekedési csomópontján került elhelyezésre a Kálvin téren, közel a főváros egyik legrégebbi református templomához. A két és fél méter magas bronzszobor mintegy három és fél mázsa finom minőségű bronzból készült. Az öntés kényes munkáját az érdi Fémplaszt bronzöntőde végezte, amelynek a vezetője Domonkos Béla szobrászművész volt. A szobor posztamensén

a fölirot: „Kálvin János genfi reformátor Noyon, 1509 – Genf 1564.” Hátoldalán: „Emelte a Dunamelléki Református Egyházkerület a Millenniumi évében, a Magyar Reformátusok IV. Világtalálkozója alkalmából 2000. június 30.” A szobor leleplezése a világtalálkozó megnyitójának egyik kiemelt ünnepi eseménye volt. A szobrász a szobor megkomponálásakor a formák leegyszerűsítésére törekedett, így a szobor megjelenésével is a reformátor szerény életvitelét tükrözi.

15. A zalaegerszegi Kálvin-szobor. A zalaegerszegi református templom felszentelésének 60. évfordulójára 2002-ben emlékparkot alakítottak ki Szerdahelyi Károly tervei alapján. Az egyházközség itt helyezte el Farkas Ferenc alkotásait, aki 1958-ban született Zalaegerszegen. A művész viaszveszejtéses eljárással saját műhelyében bronzból öntötte ki munkáit. Kálvint hagyományos öltözetben, egymásra helyezett nyugodt kéztartással ábrázolta. A Kálvin-büsztt háttérben egy háromszögű lezárású, csiszolt mészkölapot taláunk, amely két tondóba foglalt portrét rejt magába: a templomépítő lelkész Fekete Károly és a főgondok gróf Teleki Béla ábrázolását.

16. Kutas László Kálvint ábrázoló mellszobrai. Kutas László szobrászművész Kálvinról készített első mellszobrát az Egri Kálvin Házban rendezett saját kiállításán 2000-ben mutatta be. Az Egerben bemutatott, majd a Kálvin Ház udvarán elhelyezett szobor öntőmintájáról már számos bronzszobor készült. Ezeket a művész, mint műalkotást minden esetben ajándékként adta; a szobor felállítását kezdeményező egyházközségek és oktatási intézmények általában az öntés költségét vállalták magukra. A szobor felállításának helyei időrendben: Sopronban a református templom előtt 2001-ben, Csurgón a Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium kertjében, 2003-ban Piliscsabán, Nemesgörzsönyben 2005-ben, Budapesten a Lónay utcai Református Gimnáziumban 2006-ban, Magyarvalkón (Erdély) 2008-ban, Kecskeméten és Pécsen 2009-ben. A Csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium kertjében elhelyezett szobor felavatása alkalmával Szilágyi Ferenc költő egy verset is írt. Kutas László többszöri alkalommal leöntött művészi Kálvin-ábrázolása, széleskörű hatást gyakorol a magyar reformátusság körében. Az egymástól akár több száz kiló méter távolságra található szobrok egyaránt kifejezik az értékes alkotás megbecsülését és a Kálvin János reformátor iránti tiszteletet.

17. Kovács Beáta Kálvin-rajza. Kovács Beáta építészmérnök 2008-ban készített rajzán Kálvin János alakja a budapesti Kálvin téren zajló építkezések előtt jelenik meg. A művész kevés vonallal is hatásos alkotást tudott létrehozni. A reformátor tekintette, nyugodtságot sugároz, miközben a feje fölött látható a 4-es metró építéséhez használt daru, amelynek a magassága az 1816–1830 között épített református templom tornyával vetekszik.

18. ifj. Szlávics László Kálvin-érme. A Magyarországi Református Egyház Kálvin Bizottsága 2008. márciusában meghirdetett emléklapett-pályázatra beérkezett pályaművek közül a Képző- és Iparművészeti Lektorátus szakvéleménye alapján, a Kálvin Emlékevek hivatalos plakettjének elkészítésére 2008. októberében ifj. Szlávics László (1959–) budapesti szobrászt kérte fel. Az érme egyik oldalán Kálvin portréja és jelmondata: SOLI DEO GLORIA olvasható, a másik oldalán a reformátor arcának részlete látható, a mellette lévő felirattal: „KÁLVIN JÁNOS SZÜLETÉSÉNEK 500. ÉVFORDULÓJÁRA 1509–2009.” (2. kép)

19. Hajdu Kálmán Kálvinról készített üvegfestménye. Debrecenben a Tiszántúli Református Egyházkerület Püspöki Hivatalának lépcsőházában található Hajdu Kálmán Kálvinról

2. kép: ifj. Szlávics László: Kálvin-érem. Magyarországi Református Egyház Zsinata. 2008. Bronz. Átm. 11 cm. Millisits Máté felvétele

készített üvegfestménye. A vasállványon elhelyezett ábrázolás megragadó erejét két élénk szín a kék és sárga összhatásából megalapított kompozíció adja. Kálvin kék színű ruhájával, kék fejfedője, sárgás-barna szakállával hasonló színű arcbőre rokonítható. Az üvegfestmény a művész ajándékként került a püspöki hivatal tulajdonába 2008-ban.

20. Kiss György Kálvin-ábrázolásai. A szobrászművész 2008-ban tervekkel készített egy Kálvin-érem pályázathoz,¹¹ amelyet a Magyar Nemzeti Bank hirdetett meg. Kiss György (1943–) nem nyerte meg a megbízást, mégis a 2009-es évben műve több Kálvin-kiállításon bemutatásra került. A művész több elképzelését rajzolta meg, amelyek közül két érme előlapterv és két hátlapterv készült el. Mind két előlapterven megtalálható a reformátor portréján kívül nevének latinos névalakja. Azon terven, amely Kálvint szemből ábrázolja, az Ő híres jelmondata olvasható: „SOLI DEO GLORIA”, a másik terven profiltól mutatja be Genf vallási életének megváltoztatóját, itt Illyés Gyulának a „Reformáció genfi emlékműve előtt” című verséből vett idézett („...Hiszed, hogy volna olyan-ami-lyen magyarság, ha nincs Kálvin? – Nem hiszem...”) emlékeztet arra, hogy a kálvini reformáció milyen erős megtartó erővel bírta a magyar protestánsok számára. Az egyik hátlapterven a Debreceni Református Nagytemplom főhomlokzata, a másikon pedig a Kálvin téri református templom tűnik fel.

A Kálvin Emlékevek alkotásai. A világ reformátussága 2009-ben ünnepelte a nagy reformátor, Kálvin János születésének 500-ik évfordulóját. A Magyarországi Református Egyház Zsinata 2006-ban hozott határozatával a 2009–2014 közötti éveket Kálvin Emlékeveknek nyilvánította és a jubileumi években történő aktívabb Kálvin-kutatás előkészítésére, létrehozta a Kálvin János Emlékbizottságot. A Kálvin-évek első évében számos Kálvin ábrázolás készült a Kárpát-medencének olyan területein is, ahol ez ideig nem állítottak a nagy reformátornak emléket.

21. Királyhelmeci Kálvin-szobor. Ferencz György alkotása a királyhelmeci (Kráľovský Chlmec, Szlovákia) református templom kertjében 2009 október 17-én került felavatásra. A Kálvin János mellszobra két oldalán a noyoni és genfi katedrális látható. A reformátor életének főbb helyszíneinek bemutatásával a magyar Kálvin-ábrázolások ikonográfiája is bővült.

22. Szigetmonostori Kálvin-dombormű. Szigetmonostor a Szentendrei-szigetnek a fővároshoz legközelebb fekvő települése. A református temploma már több mint 200 éve a helyi reformátusok büszkésége. A bronzból öntött Kálvin-domborművet Szabó László és Vásárhelyi György szobrászok készítették az egyházközség megbízásából. A műalkotást biztonsági okokból a templom karzatának egyik oszlopán helyezték el. A domborművet 2009. június 20-án tartott ünnepi istentisztelet keretében Szabó István a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke lelepte le.

A 2014-ig tartó Kálvin-émlékek várhatóan magas művészi színvonalon álló Kálvin-ábrázolások létrejötté mellett a múlt értékeinek számbavételével segítséget nyújt Kálvin János életének és munkásságának megismeréséhez és a hitbéli identitástudat megszilárdulásához.

Jegyzetek

- 1 Az egyik legkorábban készült magyar Kálvin-portrét Lenhardt Sámuel készítette. A rézmetszeten a Szentháromságot jelképező timpanont két pillér és két oszlop tartja. A baldachinszerű építmény alatt áll Kálvin János. Az oszlopokon, a timpanonban és az építmény lépcsőin feliratok olvashatók: a Hiszek egy kezdetű Nicea - konstantinápolyi hitvallás szövege, illetve Kálvin élettörténete. Az álló egész alakos portré valószínűleg egy korábbi, külföldi ábrázolást vett mintának. A mű készítője 1817-től Pesten működött, a Hatvani utcában volt a műhelye. A XIX. század első felének egyik legjelentősebb magyar metszőjeként tartják számon.
- 2 Magyarul a Kárpát-medencén kívüli Kálvin-ábrázolásokról ld. Tüskés Anna: *Kálvin János ábrázolásai a Kárpát-medencén kívül*. In: *Pius efficit ardor. A művészet értékelése Kálvin művében és a református kultúrában*. Szerk. Békési Sándor. Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója 2009. 171–194. A tanulmányban megtalálhatók az 1909-ben megjelent Kálvin-ikonográfiával foglalkozó munkák bibliográfiai adatai.
- 3 Svájcban 1909-ben hat érmét és kisplasztikát adtak ki Kálvin portréjával díszítve.
- 4 Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 52. évf., 1909. 28. szám címlapja.
- 5 A genfi emlékmű alapkőletétele 1909-ben, felavatása 1917-ben volt.
- 6 RADISICS Elemér: *Horvai János művészete*. In: *Magyar Iparművészet*, 20. évf., 1917. 112–114.
- 7 SCHOEN Arnold: *A pesti Kálvin téri református templom*. Budapest, 1939. 19.
- 8 Az idézet egyben Genf jelmondata is.
- 9 A szobrászművész Csengeren, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében született 1959-ben. Alkotásainak nagy része is ezen a vidéken található.
- 10 1930-as években megfogalmazódott a művészen, hogy a Kálvin téri templom elé „kell” egy Kálvin szobrot készíteni. A szobor konkrét megtervezése az 1990-es években történt. Búza Barna Vésztőn született Békés megyében 1910-ben. Budapestre való felkerülésével kapcsolatban a következőket nyilatkozta: „1928-ban Pestre kerültem [...] A Kálvin téri templomba jártam, ahol meghatározó hit-élményeimet kaptam. [...] A téren állt a Danubius-kút (ma az Erzsébet teret díszíti), de én már akkor odaálmódtam a kút helyett a Kálvin-szobrot. Ez az álomom mindig velem volt, hiszen a Kálvin téri templomba járok azóta is. Elkészítettem a szobor modelljét és lelkész barátaim szelíd, de kitartó unszolására bemutattam Hegedűs Loránt püspök úrnak, aki 5 példányban megöntette a modellt, majd a világtalálkozóra az egyházkerület megrendelte a szobrot. Így talált egymásra az én álomom és a megrendelő óhaja. Végül is 72 évi „áldott állapot” után így született meg a Kálvin-szobor a Kálvin téren.” GIMESI Zsuzsa: *„Századok fölött virraszt.” Beszélgetés Búza Barna szobrászművésszel*. In: *Confessio* 24. 2000. 3. 106–107. Kálvin János szobra a Kálvin téren.
- 11 A Magyar Nemzeti Bank érem pályázatát Csikai Márta nyerte meg.

Depictions of John Calvin in the Carpathian Basin in the past hundred years (1909–2009)

There are numerous depictions of John Calvin, the great reformer in Western Europe, however, his earliest representations in the Carpathian Basin originate from the 19th century. While the majority of 19th century portraits represents different types of multiplied graphics, his 20th century representations were made from a great variety of basic materials. The large number of significant artists who created portraits of Calvin includes the glass artist Miksa Róth, the medalist Lajos Berán in the 1930s or even experienced sculptors such as Barna Búza or László Kutas at the beginning of the 21st century. In 2009, the year of the Calvin Jubilee, many representations of John Calvin were made. A competition for creating medals was announced at the beginning of 2008 by the Commemorative Committee for the Calvin Jubilee of the Reformed Church of Hungary. The prize winners' medals were presented to the public as a part of the Calvin Exhibition in Debrecen in 2009.